नन्वेवंसांख्ययोगयोर्महाभयात्राणहेतुत्वंतुल्यंचेत्कोनयोर्विशेषइत्याशंक्यसांख्यानांपातशंकानास्तियोगिनांतुयावद्विदेहकैवल्यंपातशंकास्तीत्याह व्यवसायात्मिकेति व्यवसायस्तत्त्वनिश्चयस्तदात्मिकातदाकाराबुद्धिरंतःकरणवृत्तिः अहंब्रह्मास्मीतिवाक्यजन्याब्रह्माकारांतःकरणवृत्तिर्ब्रह्मविद्याभिधानासमस्तवृत्त्यंतरबाधेनसम्यगभ्युदिताएकाएकैव सकृद्विभातोह्येषब्रह्मलोकइतिश्रुतेः ब्रह्मैवलोकोब्रह्मलोकइहब्रह्मैवनहिसकृत्ज्ञातेब्रह्मणिज्ञातव्यंकर्त्तव्यंवाकिंचिदवशिष्यते कृतकृत्यत्वाद्ब्रह्मविदोऽतोऽस्यपातशंकानास्ति अव्यवसायिनामज्ञानिनांतुबुद्धयोनंताःताश्चप्रत्येकंबहुशाखाइतिइदमेवममश्रेयइतिनिश्चयस्यदुर्लभत्वात्कदाचिदश्रेयस्यपिश्रेयोबुद्धौसत्यांपातशंकास्तीतिमहांस्तयोर्विशेषइतिभावः ॥४१॥ उत्तरार्धमेवविवृणोति यामिमामित्यादिना यांपुष्पितांपुष्पितद्रुमवद्दूरतोरमणीयांवाचं अक्षय्यंहवैचातुर्मास्ययाजिनःसुकृतंभवतिअपामसोममम्रृताअभूमेत्येवंरूपांप्रवदंतिअविपश्चितःअव्यवसायिनोमूढाः यतोवेदवादरताःवेदांतर्गतेषुअर्थवादेषुयस्यपर्णमयीजुहूर्भवतिनपापंश्लोकंशृणोतीत्येवमादिषुरताःबद्धश्रद्धाःअतएवकर्मणोन्यत्आत्मज्ञानंतत्फलंमोक्षश्चनास्तीतिवादिनोवदनशीलाः ॥४२॥ तथाभोगश्चऐश्वर्यंचतयोर्गतिःप्राप्तिस्तांप्रति तदर्थमित्यर्थः कामात्मानःकामयस्तचित्ताः अतएवस्वर्गपराः कीदृशींभोगैश्वर्यगतिं जन्म

व्यवसायात्मिकाबुद्धिरेकेहकुरुनंदन॥ बहुशाखाह्यनंताश्चबुद्धयोऽव्यवसायिनां ॥ ४१ ॥ यामिमांपुष्पितांवाचंप्रवदंत्यविपश्चितः ॥ वेदवादरताःपार्थनान्यदस्तीतिवादिनः॥ ४२ ॥ कामात्मानःस्वर्गपराजन्मकर्मफलप्रदां ॥ क्रियाविशेषबहुलांभोगैश्वर्यगतिंप्रति ॥ ४३ ॥ भोगैश्वर्यप्रसक्तानांतयापहृतचेतसां॥ व्यवसायात्मिकाबुद्धिःसमाधौनविधीयते ॥ ४४ ॥

कर्मफलप्रदांप्राप्तभोगैश्वर्योहिपुरुषस्तद्वासनावासितःपुनर्भोगैश्वर्यप्राप्तयेजन्मलभते तदर्थंकर्माणिचकुरुतेफलंचततोभोगादिकंप्राप्नोतीतिचक्रमनिशमावर्त्तते तेननिष्ठातश्च्युतोभवतीत्यर्थः किंचक्रियाविशेषेणबहुलांयथायथावित्तव्ययायासाद्याधिक्यंतथातथाभोगैश्वर्यप्राप्तेरप्याधिक्यमित्यर्थः एतेनात्यंतायाससाध्येष्वपिकर्मसुफललोभात्सज्जंतइत्युक्तं भाष्येभोगैश्वर्यगतिंप्रतिसाधनभूताःयेक्रियाविशेषाअग्निहोत्रादयःतद्बहुलांजन्मरूपंयत्कर्मफलंतत्प्रदांचवाचमेवेतिव्याख्यातं ॥ ४३ ॥ भोगेति तयापुष्पितयावाचाअपहृतचेतसांपुंसांबुद्धिःसमाधौसमाध्यनुष्ठानकालेव्यवसायात्मिकाव्यवसायोज्ञानंतदात्मिकाशुद्धचिन्मात्राकारानविधीयतेनभवति कर्मकर्त्तरिलकारः विरक्तस्यहिबुद्धिःसमाधौचिन्मात्राकाराभवतिनतुभोगाद्यासक्तस्येतिस्पष्टमेव भाष्येतुसमाधौअंतःकरणेव्यवसायात्मिकाबुद्धिर्नभवतीतिव्याख्यातं यद्वासमाध्यनुष्ठानार्थमेवनिश्चयात्मिकातेषांबुद्धिर्नभवतीतिव्याख्येयं ॥ ४४ ॥

Digitized by Google